

L'ARXIU DE SIMANCAS I LA UNIVERSITAT DE CERVERA: ASPECTES BIOGRÀFICS DELS PRIMERS METGES

RIERA BLANCO, Manuel

RESUM: En aquesta comunicació al XVII Congrés d'HMC, exposarem la investigació històrica dels aspectes biogràfics particulars dels catedràtics, metges i estudiants de la Facultat de Medicina en els primers anys de la Universitat de Cervera. Seguim la tecnologia de l'anàlisi ergonòmica i dels fons documentals del *Archivo General de Simancas*, però aquí utilitzarem també com a fonts documentals bibliogràfiques, els estudis i aportacions que tenen com a font documental el "*Archivo Universitario de Cervera*", ubicat a la Biblioteca Universitària de Barcelona. S'exposa la descripció en quatre apartats: 1r. Càtedres i catedràtics de Medicina; 2n. Les primeres oposicions; 3r. Càtedres d'anatomia i cirurgia; 4rt. Comentaris històrics i valoració.

Paraules clau: Tecnologia i anàlisi ergonòmica. Universitat de Cervera. Catedràtics, metges i estudiants de la Facultat de Medicina de Cervera.

RESUMEN: En esta comunicación al XVII Congreso de HMC, expondremos la investigación histórica de los aspectos biográficos particulares de los catedráticos, médicos y estudiantes de la Facultad de Medicina en los primeros años de la Universidad de Cervera. Seguimos la tecnología del análisis ergonómico y de los fondos documentales del *Archivo General de Simancas*, pero aquí utilizaremos también como fuentes documentales bibliográficas, los estudios y aportaciones que tienen como fuente documental el "*Archivo Universitario de Cervera*", ubicado en la Biblioteca Universitaria de Barcelona. Se exponen la descripción en cuatro apartados: 1º. Cátedras y catedráticos de Medicina; 2º. Las primeras oposiciones; 3º. Cátedras de Anatomía y Cirugía; 4º. Comentarios históricos y valoración.

Palabras clave: Tecnología i anàlisi ergonòmic. Universidad de Cervera. Catedràtics, mèdics i estudiants de la Facultat de Medicina de Cervera.

*

El principi de les nostres comunicacions als Congressos d'Història de la Medicina Catalana s'inicià al VI Congrés de Manresa, el juny de 1990. Els estímuls eren: un projecte

antic, d'abans de l'any 1957, de presentar la tesi doctoral en el moment de la jubilació i uns tipus d'afirmacions històriques molt reiterades i copiades dels uns als altres, però que en la lectura de documents d'arxiu, es troben descrits fets històrics que contradiuen el que s'ha repetit tantes vegades de forma discreta o assenyalada. El títol de la comunicació presentada a Manresa era "Història de la Medicina i la Universitat de Cervera: Pragmàtiques, Historiadors i Universitats" (*Gimbernat*, vol. XIV, pp. 255-268). Aquest treball formava una trilogia amb enllaç històric i temàtic junt a dos articles més: el segon tractava "els aspectes socials dels estudiants catalans"; i el tercer "els aspectes particulars del metges a la Universitat de Cervera". El resum del segon treball llegit al VII Congrés de l'any 1992 a Tarragona, fou publicat en el volum de resums de les ponències i comunicacions, però el text de l'article complet, per una sèrie d'avatars, es perdé en el camí que havia de fer a Barcelona a la revista *Gimbernat*, i havent extraviat el segon article oblidàrem el tercer. Passat el temps, quasi un quart de segle, es trobaren còpies dels vells articles, escrits mecanografiats, sense ordinador ni guia Word, i amb les notes a peu de pàgina. La troballa arribà el moment de la convocatòria del Congrés d'HMC de l'any 2012, en els anys propers al tercer centenari de la fundació de la Universitat de Cervera. Revisàrem els dos articles i les còpies dels documents guardats; només havíem de modificar el primer foli i els finals de notes per adaptar-los a les noves normes per a la publicació dels treballs a la revista *Gimbernat*.

Els objectius de la investigació històrica eren i són els aspectes biogràfics dels catedràtics, metges i estudiants a la Facultat de Medicina, els primers anys de la Universitat de Cervera. Les fonts històriques documentals del treball foren les mateixes de la comunicació precedent "ARCHIVO GENERAL DE SIMANCAS. Sección séptima: Secretaría de Gracia i Justicia. Serie XXXVI: Instrucción pública, Universidad de Cervera, legajos n. 939 y 940". Documents que venen signats pels successius confessors del rei, protectors de la Universitat de Cervera, secretari del Reial Consell o Reial Cambra; oïdors de la Audiència de Catalunya i cancellers de la "Real y Pontificia Universidad de Cervera". Però aquí també utilitzem treballs de la bibliografia corresponent a la investigació històrica del Dr. Danón Bretos, que tenen com a font documental el "Archivo Universitario de Cervera" de la Biblioteca Universitària de Barcelona. Farem la nostra exposició històrica, seguint la relació dels documents *del Archivo de Simancas*, amb el complement de notes marginals extretes de l'estudi històric del Dr. Danón. Així tindrem una visió dels arxius centrals de Simancas i el perifèrics, de la Universitat de Cervera.

En el treball d'investigació científica de la Universitat de Cervera, apart de la idea causal de la supressió d'un grup nombrós d'universitats, basada en els fets del "càstig i agraïment", per unes turbulències passades al Principat de Catalunya. S'ha de distingir les causes pròpies de la veritable fundació de la Universitat de Cervera, oblidades o no

conegudes dels historiadors, que venen expressades en el següent Reial Despatx del *Archivo General de Simancas*. Diu així:

“ ... Más viendo ya reducido a mi obediencia todo aquel Principado, y reconociendo la obligación en que Dios me ha puesto de atender al bien de aquellos Vasallos, y no permitir que las torpes sombras de la ignorancia oscurezcan el preciso lustre de las Ciencias he resuelto restituir a sus naturales esta común utilidad, erigiendo para general comprensión de todas las ciencias, buena crianza de la Juventud, y esplendor de esta Monarquía una Universidad que siendo emula de las mayores de Europa, en riqueza, honores, y privilegios convide a los naturales y extraños a coronar su grandeza con el más autorizado concurso; y teniendo muy presente mi gratitud quanto he debido al amor, y constante fidelidad de la fidelísima Ciudad de Cervera en todo el tiempo que ocuparon los enemigos aquel Principado, como acostumbrada a mantener siempre firme la fé prometida a sus soberanos, y siendo sano su temperamento, y proporcionada su situación, no siendo Plaza de Armas donde los Militares suelen turbar la quietud de los Estudios la he elegido para Teatro literario único, y singular de aquel Principado, a cuyo fin he mandado hacer diseño y planta de un majestuoso edificio a proposición de la idea firmada de esta Universidad...”, (Real Despacho nombramiento del Protector Luis Curiel, con Instrucciones. AGS. Reg. 939 ; San Lorenzo 24 Octubre 1717. firma Yo el Rei . = por el Secretario de Cámara Bordonaba, se expidió este Despacho).

Al treball d'investigació s'aplicarà el mètode del “*Holmesian Procedure i la tecnologia de l'anàlisi ergonòmica*” i es procurarà, a la següent descripció, seguir el solc dels documents del *Archivo de Simancas*, amb una introducció i tres parts de descripció i uns comentaris finals.

Al Reial Decret d'erecció de la Universitat de Cervera s'assenyalen, per a la Facultat de Medicina, sis càtedres : prima, vísperas, pronóstico, método, simples, i la sisena i última era la de cirurgia i anatomia, per la que no es podia admetre com a catedràtic si no era cirurgià llatí (Da.-1). En el moment inicial, només es fan els nomenaments dels catedràtics a les quatre primeres càtedres citades; unides de principi cirurgia i anatomia, després seran separades. Els bons projectes de donar competentment les càtedres, sense diferències econòmiques, es quedaren en moderats sous escalonats, que diferenciaven les càtedres principals o majors de les menors. Tenien aquests sous: la de *prima* es dotà de 300 lliures de renda; la de *vísperas* surt a 250 lliures; i les *càtedres menors* es queden amb 120 lliures cada una. En totes la dotació es anyal (Ibídem Da.1) i el sou de 120

lliures no és moderat sinó més aviat curt. I així ho reconeixen, considerant-los provisionals. Per les diferents dotacions econòmiques de les càtedres es forma una escala de promoció, de manera que, al quedar vacants les dues primeres, millor dotades, es proveiran per ascens dels catedràtics de nivell econòmic inferior, però això només els primers anys. Pel Dr. Danón sabem el fet complementari dels sous dels catedràtics de la Universitat de Barcelona abans de la seva clausura: oscil·laven entre 50 i 110 lliures anyals (Dc.-1) . Amb tot i l'escassa dotació econòmica, l'any 1720 el pare jesuïta Daubenton, confessor del rei, aconsellà: “*que Su M. tiene a bien la carta que ha escrito el claustro de aquella Universidad para excitar el desvelo, y aplicación de los catedráticos con prevenciones y capítulos muy útiles*”. (Da.-2). En el punt tercer de la carta, per la càtedra de cirurgia i anatomia, el claustre havia proposat “*un cirujano Latino, excelente aunque sea extranjero, si de naturales del país no hubiere a propósito*”, per ser molt convenient pel millor avançament de la Universitat. Es considerava perduda la cirurgia a Catalunya.

1. PRIMERES CÀTEDRES I ELS CATEDRÀTICS DE MEDICINA

Per l'estudi de les primeres càtedres i catedràtics de medicina a la Universitat de Cervera, dividirem l'exposició en cinc apartats:

1-1. Els primers nomenaments de catedràtics els va reservar el rei a la seva pròpia elecció, i per no equivocar-se va manar al Príncep Pío que, d'acord amb l'Audiència de Catalunya, aconseguís els informes dels bisbes de Barcelona, Lleida i Solsona (Dc.-2), i que els prelats de les religions, proposessin al rei els subjectes del Principat més adients i útils pels ensenyaments.

Complida la selecció a la Facultat de Medicina de Cervera es presentaren quatre ternes, una per cada càtedra, i correspongueren als següents metges: la càtedra de *Prima* al Dr. Jaume Aran, que venia proposat en primer lloc; la càtedra de *Vísperas* al Dr. Antoni Pujol, proposat en segon lloc a la terna i es diu “*pero excede en suficiencia al primero*”, però no sabem el nom del primer proposat a la terna de *Vísperas*; a la càtedra de *Pronósticos* al Dr. Josep Catellort, proposat en primer lloc pel Príncep Pío; la càtedra de *Methodo* és adjudicada al Dr. Josep Morlins, que ve proposat en segon lloc, i es diu: “*es más a propósito que el primero de la terna*”, (Da.-3) . Les designacions per cada càtedra son interines i de contractació temporal, per tres o quatre anys (Dc. 3). No trobem referències de les càtedres de *Simple*s i de cirurgia i anatomia.

1-2. En data 13-08/1718, primer període de vacances dels estudis de Cervera, el canceller de la Universitat Francesc de Queralt, escriu al protector de la Universitat Luis Curiel i l'hi

fa present que els catedràtics de Medicina presentaren la necessitat de convocar la càtedra de cirurgia i anatomia per ser conduent a la pràctica i ésser fi principal de la medicina; les altres quatre càtedres que estan en exercici són singularment especulatives. La proposta afavoreix el concepte dels catedràtics de medicina, principalment per ser metges i no cirurgians. A més, Francesc de Queralt afegeix, passant oficis al protector Luis Curiel: *“a la vista de lo que se halla perdida esta Facultad de Cirugía en nuestra Provincia para que V. S. delibere lo más conveniente”* (Da.-4). A continuació es dóna la notícia de que el Dr. Aran, catedràtic de *Prima*, està malalt i pateix una gran opressió de pit, pel que troba molt difícil poder complir els deures de la càtedra que té assignada. El mes d'abril anterior a la data de l'ofici el claustre havia votat les persones que podien concórrer a la càtedra de la Universitat, en cas de vacant.

El setembre de 1719, es proposà cobrir per ascens la càtedra vacant de *Prima* pel Dr. Jaume Castelltort, la de *Vísperas* pel Dr. Josep Morlins i la de *Pronòstics* pel Dr. Antoni Pinós. La càtedra de *Mètode* que queda a resultes, es dóna al Dr. Cristóbal Sastre. En aquesta promoció a més del Dr. Aran, falta el Dr. Antoni Pujol (Dc.-4) .

1-3. Quedava pendent la càtedra de cirurgia i anatomia, proposta per Don Francesc de Queralt. El protector Luis Curiel, comenta amb Joseph Rodrigo secretari del Reial Consell, el següent:

“...Dice el chancelario, que, en aquella Universidad se hecha de menos la cátedra de Cirugía y Anatomía de q. no es razón carezca aviendo tanta necesidad deste, arte en el Principado, con q. si fuera del agrado de S. M. escribiré al Cancelario aga fijar edictos en la propia Universidad y los pase a las de Zaragoza y Valencia para q. los q. quisieren, con tal que sean cirujanos latinos, pasen a oponerse a esta cátedra para que en vista de la savilidad, y suficiencia en la elezió manifestaren se provea por su Majestad el más benemérito “ (Da.-5).

El document precedent, sota la data posa que després d'escrit ha baixat al Reial Consell un Decret de sa Majestat, amb la reial resolució que tracta dels exercicis i forma de provisió de les càtedres vacants a les universitats. Sigui per aquest motiu o perquè el Reial Consell era maimó, no trobem referència de la Càtedra de Cirurgia i Anatomia fins que amb data de 28-09/1720 des de La Granja, el confessor del rei pare Daubenton, dóna el seu dictamen a un informe del protector de la Universitat de Cervera i hi diu al rei que:

“...Para la cathedra de Cirugía y Anathomía, proponga dicho Don Luis Curiel, un cirujano latino excelente, aunque sea extranjero, si de los naturales no lo hubiere apropósito» (Da.-6) .

I aquí, en aquesta referència, hi ha problema: “excel·lent i natural del país”, i endemés “Cirurgià llatí”. Impossible trobar-lo: el Protometge Saperes de l'Arxiduc Carles, concedia llicències de cirurgia sense cap examen; en tenim indicis, no era cosa nova, sinó que venia de molt abans.

1-4. El Dr. Morlins morí entre setembre i octubre de 1721, era encara catedràtic de *Vísperas* de medicina, la segona càtedra per la seva dotació econòmica, 250 lliures. En aquests últims quatre anys s'han produït les vacants del Dr. Aran i del Dr. Pujol. Ara amb la mort del Dr. Morlins, dels quatre catedràtics inicials de medicina a Cervera, només queda el Dr. Castelltort, que té al seu càrrec la càtedra de *Prima*. (Dc.5).

Les propostes de les ternes per cobrir les vacants de les càtedres de Medicina ens permeten conèixer els nous catedràtics i els procediments emprats per cobrir càtedres vacants, amb subjectes més adients i útils pels ensenyaments, segons demanava l'edicte d'erecció de la Universitat.

En primer lloc, a l'any 1721, per la provisió de les càtedres vacants, resulta que la Universitat de Cervera no pot convocar-les públicament, perquè no té diners per imprimir els edictes corresponents (Dc.-6). Pot ser una forma de facilitar l'endogàmia, perquè tot seguit, el canonge canceller Francesc de Queralt, per cobrir la càtedra vacant del Dr. Morlins, fa proposta d'un batxiller de medicina, sense expressar el seu nom. I des de Balsaín, on és la Cort, els diuen: “*Lo que motivo a V. Majestad mandar dijese o supiese, como se llamaba él que proponía*”. (Da.-7). El 15 de setembre de 1721, el canceller Don Francesc de Queralt compleix aquests encàrrecs. És millor expressar-ho amb les seves propies paraules, escrites al document per la seva cal·ligrafia:

“... Propongo en primer lugar al bachiller Francisco Casas que por falta de medios se halla sin grado de Doctor, es sujeto de muy singulares prendas i de genio notoriamente aplicado al Estudio. De común consentimiento a los catedráticos de Medicina fue elegido para defender el acto de Medicina en el Octavario se celebró a la Purísima Concepción, nuestra tutelar, por juzgarle el más hábil entre los que habían concluida la Medicina y evidenció bien esta verdad con el singular desempeño dio, mereciendo el común aplauso d. todo el claustro, alabando todos la universalidad de noticias, su claridad en el decir, y su magisterio muy admirable.

En 2do. lugar al Dr. José Fillol mozo de muy buenas prendas dio (...?) desempeño en las funciones literarias precedieron a su grado, es muy aplicado en el estudio, tiene bastante magisterio aunque no he podido saber si admitirá esta cátedra.

En tercer lugar propongo a Francisco Llorens hijo de Cervera que sin duda es el pretendiente quien V.S. me abla. Este sujeto ahora está cumpliendo el año de práctica, ni tiene grado alguno, ni se q. en la Universidad aya echo función q se le pueda acreditar abil para maestro, este año juzgo tendrá el tiempo q. se requiere para el grado, si da cabal desempeño se le podría proponer para la cátedra de Anatomía q. será preciso establecer en nuestra Universidad.

Espero q. S. Magd. (Dios Guarde) asegurará en el más hábil, el fruto i esplendor d. nuestra Universidad y yo en los preceptos de VS. - ms. as. Sep. 13 d. 1721 = B.S.M. de VS.= su más efest. Servidor y cap = Franc. de Queralt i de Reart = Il 11. Sr. Dn. Luis Curiel . “. (Da.-8)

És possible que uns “*Comentarios sobre Galeno*” de Francisco Cases, custodiats a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona (manuscrit 948), procedent de la Universitat de Cervera, sigui la dissertació del batxiller Francisco Casas, en els actes del “*Octavario de la Purísima Concepción*”, patrona de la Universitat de Cervera. Els tres millors alumnes, econòmicament pobres, que al final de curs foren cridats per a defensar “*el acto de Medicina*” obtingueren el grau de batxiller com a premi de la seva aplicació i sense cap despesa econòmica.

1-5. Amb l'actual perspectiva i actitud adversa a la Universitat de Cervera d'aquells que escriuen al nostre país podria també depreciar-la, assenyalant que s'hi proposava per catedràtic a la Universitat de Cervera un recent graduat, que no era llicenciat, ni mestre, ni doctor, però això no ho podem fer, perquè els graus de batxiller habilitaven i eren suficients a totes les Universitats per a poder presentar-se a les oposicions a càtedres. Sí sorprèn el que diu el canceller respecte a Francesc Llorens i és justificable la proposta per a catedràtic d'anatomia quan la Universitat no té establerta aquesta càtedra i, per tant, no ha pogut seguir els ensenyaments corresponents, sols es pot acceptar perquè aquí ens trobem davant una proposta política.

La carta de Francesc de Queralt desconcerta pel que es diu de Francesc Llorens: “*este sujeto está concluyendo el año de su practica, y ni tienen grado alguno* “, perquè tenia el concepte que els anys de pràctiques havien de ser dos anys continuats i es tenien de complir després de graduar-se de batxiller i al costat d'un metge pràctic fora de la Universitat, i no valien els temps practicats abans de graduar-se de batxiller. La Universitat no podia i no deuria donar la carta del grau de batxiller, si no portaven testimonis autèntics que donessin fe d'estar complerts els dos anys practicats al costat d'un metge. Així ho disposà Felip II l'any 1563 a les Corts de Madrid, amb inserció de les de l'any 1528,

Manuel Riera Blanco

petició Núm. 124 (Dc.-7). Aquesta llei també establí l'obligació de complir quatre anys acadèmics d'estudi per a poder examinar-se del grau de batxiller.

Ens trobem a la Universitat de Cervera amb una contravenció de les lleis del Protomedicat? Creiem que no. Durant el govern de la Casa d'Àustria, les Corts de Madrid no tenien cap efecte sobre la Corona d'Aragó, aquí tenien Corts pròpies dels seus regnes i comtat de Barcelona, i a més les Corts Generals a Monsó, i es complien les seves lleis. Doncs Felip I només regnà a Castella i pel regne d'Aragó Felip II; el de l'Escorial és Felip I (per nosaltres *Felip el primer*). Molts ho ignoren i altres no ho volen aclarir, així surten molts errors a les bibliografies.

Com a bon canonge, la cal·ligrafia del Dr. Queralt té: "*manteos y aldas*", a cada una de les ampul·looses i ornades lletres "d.", amb les que sembla estampí insígnies doctorals al seu escrit. Acompanya les lloances de qualitats i magisteri admirable al primer subjecte de la terna amb referències al Octavari de la Puríssima Concepció. Per afavorir al seu candidat o millor alumne, al·lega la condició de pobresa, i espera que sa Majestat assegurarà en el més hàbil el fruit i l'esplendor de la Universitat. La proposta passa a Luis Curiel i al pare confessor Guillem Daubenton, i aquest en el seu dictamen considera que el rei es pot conformar amb la proposta de Queralt de proveir la càtedra per ascens amb el millor de la terna. Així: la càtedra de *Vísperas* de Medicina, per la mort del Dr. Morlins, és pel Dr. Antoni Pinós, actual catedràtic de *Pronósticos*; la càtedra de *Pronósticos*, passa al Dr. Cristóbal Sastre, catedràtic actual de *Mètode*; i la de *Mètode* al batxiller Francesc Casas, primer proposat de la terna del canceller Dr. Queralt. Aquests doctors, amb el citat Dr. Castellort, catedràtic de *Prima*, formen la Facultat de Medicina de Cervera a finals de l'any 1721. Respecte als catedràtics inicials, el Dr. Castellort demanarà la jubilació el setembre de l'any 1725, quan es realitzaven els exercicis d'oposicions generals a les càtedres de Cervera.

2. LES PRIMERES OPOSICIONS DE LA UNIVERSITAT DE CERVERA

Fins ara, els nomenaments de catedràtics s'han fet, com hem vist, per informes i no per concurs. L'any 1725 procedeix a adaptar els estatuts i constitucions de Cervera a la Universitat de Salamanca (Dc.-8), determinant que les càtedres es proveiran per concurs públic i per oposició, amb els mètodes i formalitats de la Universitat de Salamanca. Així, les càtedres de medicina a la Facultat de Cervera, tindran la característica de que els títols i nominacions no seran a perpetuïtat, sinó que els catedràtics hauran de passar per noves oposicions al canviar de categoria o complir el termini de temps que les càtedres tenen assenyalat (Dc.-9). Amb aquest sistema s'evita que un subjecte obscur i de poca ciència estanki la càtedra; es diu per la càtedra de *Lógica Magna* de Salamanca

“Siendo la Lógica Magna cathedra de Propiedad, conviene que no se estanque en un sujeto oscuro como son todos los de esta consulta”.

La Universitat de Cervera també tenia càtedres en propietat, així ho senyala un despatx de la Cambra a Lluís Curiel; de les vuit càtedres de *cánones*, tres son perpètuas (*Prima*, *Vísperas* i *Concilio de Trento*). A la Facultat de Lleis, de nou càtedres n'hi ha cinc en propietat i no n'hi a cap a medicina. Passem a les primeres oposicions a càtedres de medicina:

2-1. Aquestes primeres oposicions generals, per les càtedres de lleis, medicina i filosofia, les varen presidir, com a jutges, tres personalitats: el bisbe de Solsona, Tomás Broto; Don Bernardo Santos, oïdor de l'Audiència de Catalunya i redactor dels Estatuts de la Universitat de Cervera i Don Domingo Neix, vicescolàstic de la Universitat de Cervera. Després dels exercicis d'oposició, el 17 d'octubre de 1725, arribaren al pare confessor del rei els resultats dels exercicis i com hi va reparar algunes irregularitats “*de providència*”, per remeiar el perjudici que podia resultar, es retornà l'expedient de les oposicions al nou protector de la Universitat de Cervera, senyor Velázquez Zapata, per a que ho esmenés i el confessor pogués donar el seu dictamen al rei. El protector respon que pel mèrit i confiança que mereixen els vots autoritzats dels tres jutges, és del sentit que l'encert de l'elecció en els seus dictàmens està molt ben lliurat. Però a la vista de l'ordre del rei, ben examinats tots els papers, i servint-se de segures notícies particulars, expressa el seu últim judici el 28 de desembre de 1725 (Vid.: Reg. 939 : minuta i carpeta amb extractes de propostes de Catedràtics) amb els següents punts i distincions que, pel que fa a la Facultat de Medicina, són:

2-1-1. Per a la càtedra de *Prima* de medicina, es proposa una terna amb el Dr. Francesc Casas, el Dr. Antoni Pinós i el Dr. Cristóbal Sastre. I Velázquez Zapata assenyala que el millor és el primer proposat.

2-1-2. A la càtedra de *Vísperas*, hi ha un sol aspirant, el Dr. Antonio Pinós. El fet de que vingui sol a la terna, com succeeix a altres càtedres de l'expedient, ho atribueix a que és l'actual catedràtic d'aquesta càtedra, l'únic apte, comparant-lo amb els seus coopositors. I Velázquez Zapata és del parer que es mantingui a la càtedra.

2-1-3. Per a la càtedra de *Pronósticos*, es proposen el Dr. Agustí Corts, el Dr. Francesc Llorens i el Dr. Epifani Serrat. Fa la distinció el senyor Velázquez Zapata, que el primer és molt aplicat i té les circumstàncies de que el seu pare és regidor de Cervera i ha servit molt al rei a les passades torbacions del Principat. I si el Dr. Cristóbal Sastre es queda sense càtedra, fa present

Manuel Riera Blanco

que ho era a just motiu, per ser curt de saber i tenir un ingeni molt imprudent i turbulent.

2-1-4. La càtedra de *Método* ve amb la proposta única del Dr. Francesc Llorens, del què Zapata diu és el millor. Aquest fill de Cervera el trobem recomanat per Lluís Curiel, però ara ja és mort.

2-1-5. La càtedra d'anatomia, també amb proposta única de Francesc Fraga. Explica Velázquez que és adient i competent per a les primeres universitats del Regne, i fa esment d'haver perfeccionat els estudis en teoria i pràctica de la ciència anatòmica a la Universitat de Montpeller (Dc.-10).

2-1-6. Per a la càtedra de *cirurgia* es proposa a Francesc Garcia, el que descriuen com: "*Es l'actual cirurgia que la té. No havia qui llegís aquesta càtedra, ni Francesc Garcia a fet els exercicis d'oposició, per la seva edat avançada*". Diu Velázquez Zapata que l'han informat: "*es dichoso y acertadísimo en curas*". Així és del parer de que continuï i quan quedi vacant, té per convenient es faci la provisió amb un cirurgià llatí, pel qual podria la ciutat buscar-ne un de bo pel servei del comú, al què se li podria adjuntar la conveniència de la càtedra. I en el seu defecte, serà necessari conferir-la a un metge, com succeeix a la Universitat d'Alcalá, perquè "*Para su enseñanza más sirve lo teórico que lo práctico*". (Da.-9)

Cap de les càtedres es dóna perpetua, ni la de *Prima* que guanya Francesc Casas.

2-2. Amb aquests conceptes i per aquest camí no hi ha dubte que la medicina i cirurgia a Catalunya es perdria. El protector de la Universitat, Velázquez Zapata, també ho pensa així i ens diu de la Facultat de Medicina: "*Se halla muy trabajosa en Cataluña*" (ibídem: Da.9). Ho atribueix a dos motius causals: una causa és l'abús com fins ara s'han graduat els metges a Catalunya, passant els ignorants a graduar-se fora del país, el que convé prohibir i que l'Audiència vigili sobre aquest punt, per interès de la salut pública. L'altra causa és que a Catalunya hi ha un metge, subdelegat del Protomedicat, per realitzar les revalidacions després del grau de batxiller i del període de les pràctiques; es diu: "*en el cual como esto, es más contingente el disimulo, el engaño, o, el empeño*" (ibídem: Da.-9). I com a remei s'exposa: seria convenient delegar el Protomedicat a la Facultat de Medicina de Cervera com diferents vegades s'ha representat, i no sap, si és pel Protometge, quan no li perjudica els seus interessos, drets i regalies, i recauria a la subdelegació, més interessada i segura. A l'última minuta, de 28 de desembre de 1728, s'escriu: el rei queda considerant "*lo que dicen del Protomedicato*".

2-3. Guillen Daubenton, confessor del rei, en el seu últim informe de 12 de novembre de 1725, és del parer que s'executin les providències proposades pel Protector Velázquez Zapata i que les càtedres siguin proveïdes amb els subjectes, que diu i no repeteix, per ser tots els que venen en primer lloc. El rei es conforma amb la provisió de les càtedres, fins i tot amb la del cirurgià romancista i que per no ser llatí, va en contra el reial edicte d'erecció de la Universitat de Cervera.

No es canvia l'antiga figura del protofísic, el primer metge del rei, per tant vinculat a la seva persona. Ferran II havia establert als seus protometges conceptes de precedència italiana; en tenia tres i ho eren allà on estiguessin presents, a Catalunya, Aragó, i València, amb totes les facultats que els havia donat per privilegi. El protometge de Catalunya era Juan Higgins, que servia el seu càrrecs per substituïts (Dc.-11). No podem parlar del Protomedicat de Castella, pensem que el protometge ho era del rei i no del regne.

3. LES CÀTEDRES D'ANATOMIA I CIRURGIA A CERVERA

Com hem vist les càtedres d'anatomia i cirurgia, considerades al principi com una sola càtedra, foren individualitzades en els Estatuts de la Universitat de Cervera i les sis càtedres de medicina passaren a ser set; però de la càtedra inicial citada en cinquè lloc, la de "*Simples*", no s'han trobat referències en els anys inicials. Procurarem seguir una pauta cronològica d'aquestes càtedres.

3-1. L'any 1721 la càtedra de cirurgia s'assignà al cirurgià romancista Francesc Garcia, que la va gaudir fins la seva mort, a l'any 1727 (Dc.-12), i fou substituït pel seu fill Magí García. La càtedra d'anatomia es cobrí amb la proposta de resolució de les oposicions de l'any 1725, adjudicant-la al Dr. Francesc Fraga, natural de Santa Coloma de Queralt, vila a la que estava vinculada pel dret feudal la família del canceller de la Universitat, Don Francesc de Queralt i de Reart, fet que pot explicar la promesa a Fraga de la càtedra, després d'estudiar a l'Estudi de Montpeller. Fou el primer catedràtic d'anatomia a la Universitat de Cervera i acabat el primer quadrienni es tornà a presentar, passant després a exercir la medicina a Barcelona.

3-2. Al lligall o registre núm. 940 de Gràcia i Justícia, de la Universitat de Cervera, de l'Arxiu General de Simancas, a partir de l'any 1730 trobem un grup de documents sense data que fan referència a la disciplina d'anatomia i es dona notícia dels aspirants de la càtedra en els exercicis d'oposició. La càtedra d'anatomia era quadriennial. A Fraga, segons el Dr. Danón, el va substituir Francesc Rabassa i Morlins. A les oposicions que estudiarem ara, concorren vuit aspirants a la càtedra en el document es dona el nom de set. El Reial Consell ha proposat per la dita càtedra d'anatomia, en primer lloc, al Dr.

Manuel Riera Blanco

Joan Garriga; en segon, a Francesc Casas i a l'últim de la terna, el llicenciat Joan Llevet. Després, a l'informe de la Universitat es diu que, segons els títols dels opositors, podrien tenir opció a obtenir la càtedra els subjectes següents: el Dr. Nicolàs Porta, el Dr. Antoni Corts i Cerveró, el Dr. Joseph Rissa i el Dr. Francesc Viladot.

Es recorda amb una nota, que per repetides i reials disposicions (Dc.-13), està manat per la més encertada provisió de totes les càtedres de les universitats d'aquests regnes, que entre altres coses es consulti al Consell sense cap respecte a l'antiguitat, ni el torn, ni consideració més que el mèrit i les circumstàncies dels opositors, i en termes de rigorosa justícia. Sense que sa Majestat doni al Consell facultat per la gràcia, ni per estimar l'antiguitat sinó en igualtat de ciència, virtut i judici (Dc.-14). I també està manat no consultar al Consell per les càtedres als que sense legítima causa haguessin deixat de llegir-hi. I encara, ara demana el fiscal que, per regla general, faci exclusió al que no hagi llegit al·legant o no causa.

3-3. En un altre document, així mateix sense data, es donen dades d'aquests opositors a la càtedra d'anatomia quadriennal.

3-3-1. El Dr. Joan Garriga té més de 60 anys, és vidu sense fills i és prou ric. Suficient a la seva facultat, de mitjana aplicació i de bon geni. Li falten qualitats per un bon ensenyament, perquè barboteja i es curtíssim llatísta, de tal manera que fa risible les seves conferències.

3-3-2. Del Dr. Francesc Casas, que ja coneixem, es diu que és menor de quaranta anys, una mica més lluït que Garriga i un geni inconstant i variat. Sustenta còmodament els seus fills i la seva muller amb el producte de la seva facultat i té un patrimoni reduït. (Dc.-15).

3-3-3. El llicenciat Joan Llevet, de trenta-cinc anys, solter, home de bé, mitjanament capaç i baldament aplicat, és el favorit del canceller de la Universitat i del Dr. Artigues. El canceller d'ara, Narcís de Queralt, que serà bisbe d'Àvila, ha substituït per mort del seu oncle del mateix nom.

3-3-4. El Dr. Antoni Corts i Cerveró, de quaranta anys, casat, amb prou família, de "*tal qual*" habilitat i ben vist per la seva personalitat i qualitats naturals.

3-3-5. El Dr. Joseph Rissa: és xarlatà i la seva vida sembla de novel·la. Després d'haver professat de caputxí alguns mesos, va penjar els hàbits, es va casar a Barcelona i se'n va anar a un partit metge a exercir la medicina

sense el grau de batxiller, pel què el van obligar a deixar-ho. Després es va graduar a Cervera i s'establí a Tàrrega, on ha passat a fer tres o quatre oposicions, que és tot el seu mèrit.

3-3-6. El Dr. Francesc Viladot : és un jove de trenta anys, solter, amb talent i ciència que *“ha buen librar”*; no passa d'una mitjanja.

Després de l'exposició de les qualitats personals de cada opositor, es fa el judici i cap dels exposats té tot el mèrit i aptitud convenient per a l'assoliment i acompliment d'una càtedra. Es considera que la causa de la decadència que la Facultat de Medicina pateix a Cervera és primer condicionada per la poca dotació econòmica que tenen les càtedres menors de 125 lliures catalanes a l'any; en segon lloc, a cap probabilitat de guanyar-se la vida visitant malalts a Cervera, doncs els catedràtics principals, —*“Prima y Vísperas”*— han d'anar als pobles circumdants per poder viure. Amb això encara diu: *“Aunque hay muchos pasantes hábiles de los que han estudiado allí, y se van a buscar acomodo donde lo encuentran, sin proseguir esta carrera”*.

Finalment es dóna el dictamen: *“si de cas per ara o més avant es penses remeiar o corregir tots aquests inconvenients i posar mestres dignes, podrien informar els que ho son en perfecte desinterès i justificació cristiana el Dr. Francesc Oliver, catedràtic de Prima, home molt virtuós de gran judici i excel·lent habilitat”*. (Da.-10).

3-4. Al lligam o registre núm. 940 de Gràcia i Justícia del *Arxivo general de Simancas*, trobem un altre document, també sense data, que fa referència a la provisió de càtedres de les universitats de Salamanca i Cervera: ens interessa una terna de medicina de Cervera, on ens donen unes breus qualificacions de tres aspirants a càtedra, i diu:

“Garriga es catedrático antiguo, pero sabe poco; Vidal es bueno y tomista, estuvo en Montpellier en donde ha estudiado también, en cuya edad puede hacer mucho progreso en la enseñanza; Casas es mejor que Garriga y de edad también, pero no llega a Vidal. Por cuyas razones el segundo es acreedor de la cátedra. (Da 11) .

De nou tenim aquí a Francesc Casas, per tant el document és anterior a l'any 1743, data en que morí.

3-5. A les diferents provisions de càtedres es repeteixen els noms. A la terna de 22 d'abril de 1760, proposen per a la càtedra d'anatomia a Joseph Vidal, Ignasi Artigues, Francesc Pinós i Joseph Andolito. I diuen que es podria nomenar a l'últim citat, Joseph Andolito.

En realitat, medicina i cirurgia estaven enclaustrades dintre de les universitats governades per eclesiàstics; no hi ha porvenir possible i sembla, pels dictàmens exposats, que ho tenen difícil: Des d'Aranjuez el 4 de maig de 1752, es diu: "*Magín García ejerce la cátedra de cirugía en la Universidad de Cervera, solicita la perpetua*" i la vacant de Cirurgia s'ha de convocar i donar per oposició cada tres anys. Donen l'Ordre: "*que no se publique la vacante*". L'any 1748, el rei havia fundat i iniciat a Cadis un nou camí per ensenyar i reformar la cirurgia i medicina, fora de les universitats governades per eclesiàstics, reforma iniciada pel rei Martí l'any 1401, fundant un Estudi General Laic, apartat d'eclesiàstics i consellers del govern municipal de Barcelona.

4. CATEDRÀTICS DE CERVERA I COMENTARIS HISTÒRICS

S'afirma que concediren les primeres càtedres a la Universitat de Cervera principalment per motius polítics. És precís delimitar aquest concepte: trobem a la documentació exposada que els criteris per valorar els primers catedràtics foren: "*Según los más seguros informes de su fidelidad i suficiencia* ".

4-1. Respecte a la fidelitat, s'entén al rei, era una norma molt vella per possessionar-se de qualsevol càrrec públic. L'any 1714 ens sorprèn la quantitat i qualitat dels metges de Catalunya que foren fidels al rei Felip V. Se'ns diu que proposaren les càtedres de la Facultat de Medicina de Cervera a tots els catedràtics de medicina de la suprimida Universitat de Barcelona i als metges més afamats de la ciutat. I així ho proposà el marquès de Castel Rodrigo, segons les instruccions que tenia; no hi ha dubte que els considerava a tots fidels al rei en les passades torbacions i el fet que no acceptessin fou per qüestions econòmiques i familiars. Apart, si es valora la fidelitat, no es pot considerar un valor polític a les guerres feudals (i a Catalunya la guerra dinàstica de Successió ho fou), doncs es canviava de bàndol, no sols una, sinó diverses vegades. Mes aviat sembla un valor polític d'infidelitat.

Si valorem el currículum dels quatre primers metges proposats per a les càtedres de la Facultat de Medicina de Cervera, ens trobem que és el Dr. Castelltort el de més mèrits de fidelitat, a prova de sacrificis i serveis militars, i no se li assignà una càtedra major, sinó la de *Pronósticos* que, en aquests moments a Cervera, es la primera de les càtedres menors, passant-li davant els Dr. Jaume Aran i el Dr. Antoni Pujol. I és lògic, ja que el Dr. Jaume Aran té mèrits acadèmics i universitaris, havia estat professor a l'Estudi General de Lleida i se li assigna la primera càtedra: tots com a doctors que són, tenen privilegi de cavaller, però sempre la ploma passava al davant de l'espasa del cavaller, i així Aran encapçala la llista.

4-2. Tocant a la suficiència a la proposta de les càtedres, el 12 de maig de 1714, Felip V menysprea al seu Reial Consell, perquè durant 26 anys, s'havien concedit 36 càtedres als col·legis Majors de Salamanca, Valladolid i Alcalá, sense entrar mai en les concessions cap graduat manteïsta, ni cap doctor graduat a la universitat, i diu el rei: "*Pareciendo moralmente imposible*". (Vid.:Tit. IX, Ley XX, nota -a- . Cf.; B-1 Códigos, Martínez. Alcubilla: pp. 1550).

Uns anys després, el 20 d'octubre de 1721, el rei promulga la llei, perquè: "*en la provisión de cátedras no se atiende al turno sino al mérito de los opositores y se voten en secreto en el Consejo*", (Título IX, Ley VI, dada en San Lorenzo, 20 octubre 1721. Vid.: B-1, Códigos, Pág. 1547.). En el proemi de la llei recorda els repetits decrets on té ordenat que en les provisions de les càtedres només s'atengui el mèrit dels aspirants.

Aquestes instruccions per la recerca dels mèrits i suficiència dels aspirants de les càtedres, es repeteixen contínuament els documents exposats de Simancas. També tenien recomanacions particulars que poden qualificar-se de polítiques: des de Cervera a Madrid a favor del batxiller Francesc Casas, i des de Madrid es mostra interès per Francesc Llorens, que encara no té grau acadèmic: "*sin duda es el pretendiente que Vd. me hablo*", diu el canceller de Cervera al protector Luis Curiel. I el canceller Francesc Queralt posa a tots dos en una terna per adjudicar la càtedra que resulti vacant d'un concurs d'ascens: Francesc Llorens ocupa el tercer lloc de la terna, al no tenir cap grau; no deuria d'haver-ho fet, era nul. A més, en un altre document de la Universitat de Cervera, ens dóna notícia d'una recomanació de dos anys abans: l'any 1719, des de Madrid, en el torn de propostes d'ascens de la facultat de Medicina, el canceller Francesc de Queralt fa saber la necessitat que tinguin mèrit els aspirants que proposi per a les càtedres, perquè:

"Será bien que Vd. sepa primero que si lo que propone se lo admitirán, porque la gracia ha de ser solicitada antes que convidada, y para renunciar después, más vale no debe exponerse a esto".

Que s'endevinen molt congruents amb les reials disposicions, perquè el Dr. Colom, proposat en aquest cas, no deuria de tenir suficient mèrit per una càtedra. Com a la terna supeditada al mèrit, que no tenia el batxiller Casas, posat a la terna al costat del Dr. Fillol (encara el canceller no sabia si admetrà la càtedra) i al costat de Francesc Llorens, que no té el grau acadèmic necessari. En realitat, el canonge i canceller de Queralt segueix amb la seva tàctica: no sol·licita la gràcia pel seu favorit, sinó que el convida, servint-li la terna adient al seu interès.

Amb tot, el problema d'escollir el facultatiu de més mèrit és evident que residia en les circumstàncies del segle XVIII i que no existien a Catalunya metges i cirurgians que en

tinguessin el mèrit per a ser catedràtics d'una facultat de medicina, i no podia influir-hi la dotació econòmica de les càtedres. Els tres membres del tribunal de les primeres oposicions eren un eclesiàstic i bisbe de Solsona i els altres, l'oïdor de l'Audiència de Catalunya i el ciclescolàstic de la Universitat de Cervera. Dubtem que poguessin valorar el mèrit necessari i la pràctica d'un futur catedràtic de la Facultat de Medicina. S'ha vist l'escala de valors, la valoració tenia que ser en ciència, virtut i judici. En quant a la ciència, sols podien valorar conceptes no pròpiament mèdics com la dicció, lectura del llatí, oratòria i art de la física, que estudiava la filosofia. Però no podien valorar altra cosa, perquè en ciència mèdica els faltava el nivell per a poder regentar una càtedra, nivell que dins a l'any 1717 deuriem d'haver donat les suprimides Facultats de Medicina de Lleida i Barcelona i no Cervera.

L'únic informe tècnic que trobem fa referència al catedràtic de cirurgia i diu: "*es dichoso y acertadísimo en las curas*", cosa no difícil de valorar si els malalts curen bé de les nafres. Igualment diuen que la medicina és una ciència especulativa i implica especulacions i suposicions filosòfiques, en un concepte on el contingut científic no tenia importància, que raïa en com es dissertava el que cada un sabia.

4-3. Pel què fa als *Estudis*, el futur metge, primer haurà d'estudiar i graduar-se de batxiller en arts en una "universitat aprovada", no podia aprofitar el temps de l'estudi d'arts per guanyar cursos de medicina. I es mana, que per ésser batxiller en medicina, tenia que iniciar, seguir i graduar-se en quatre cursos d'ensenyaments teòrics de medicina, guanyats en quatre anys complerts. I després de fer-se batxiller en medicina, tindrà que practicar-la sense que pugui curar, durant dos anys seguits en companyia de metges aprovats, i la pràctica dels dos anys, no poden fer-la abans de ser batxillers en medicina, ni se'ls tingui en compte el temps que practicaren abans de ser batxillers en medicina, per a sumar temps als dos anys que han de seguir de pràctiques.

Consideraven que la pràctica de la medicina no era missió de la universitat sinó que, a partir dels coneixements teòrics adquirits a les facultats d'arts i medicina, havia de realitzar-se la pràctica mèdica, fora de la Facultat de Medicina, "*en compañía de médicos aprobados*" (Felipe II, *por las Cortes de Madrid de 1563, ley IV de la Nueva Recopilación* . Cf.: B-1, Códigos, pàg. 1553), i el batxiller de medicina, després de practicar dos anys al costat del metge, podia presentar-se al protometge per realitzar l'examen pràctic de revàlida perquè l'aproves, i una vegada aprovat passar amb les cartes del Protomedicat a la universitat i aquesta li donés la llicència per a poder exercir la facultat i curar. D'aquesta manera es procedia a Castella.

A Catalunya, d'acord amb les Constitucions de 1359 i 1365 els metges en art de física, amb tres anys d'estudi a la Facultat i un any de pràctiques al costat d'un metge i sense

hospital, n'hi havia prou, i encara es podien escapar del examen del protometge, si obtenia a la universitat el grau de doctor en medicina i rts. Per la carta de Francesc de Queralt de la proposta de càtedres de l'any 1721, a la Universitat de Cervera encara es seguien els tres cursos acadèmics i un sol any de pràctiques, per poder obtenir el grau de batxiller en medicina.

4-4. Els punts anteriors ens porten a les pràctiques mèdiques i als hospitals. Fins el primer terç del segle XVIII, la pragmàtica de Felip II donada a Madrid l'any 1563, és l'única referència legal dels metges i l'examen de la pràctica mèdica. Fins el temps que estem estudiant només es troba l'ensenyament de pràctica mèdica de la medicina als hospitals, en el cas dels cirurgians i no els metges, que en tenen prou en practicar al costat d'un metge aprovat. Als cirurgians se'ls assenyala practicar quatre anys "*en algún Hospital con cirujano aprobado o en alguna villa que haya tal cirujano aprobado*" (Cortes de Madrid de 1563, Ley IV de la Nueva Recopilación). A l'any 1604 per la llei VII d'examen de cirurgians romancistes (Vid.: B-1 Códigos, pp. 1555), s'exigeixen cinc anys de pràctiques: tres a realitzar en un hospital i dos al costat d'un metge o un cirurgià aprovat, i aleshores es podien presentar a l'examen del protometge (Pragmàtica de Felip III, publicada al 1604). Fem notar que no són els hospitals els que marquen el caràcter de la pràctica mèdica, sinó el metge o el cirurgia aprovat.

Si Boerhaave fins l'any 1735 no obrí un hospital per a unir les lliçons teòriques a les pràctiques, i l'hospital, l'any 1751, no existia uns anys després de la seva mort, ens preguntem per què en mentalitat i perspectiva dels anys vint del segle XX, es reprotxa la falta d'hospital a la Universitat de Cervera, al segle XVIII i per altra part es firma un article històric desenvolupant la medicina clínica, a partir dels inicis del segle XIX. Fet ben cert, però la concordança històrica entre els dos episodis descrits resulta esperpèntica. S'ha d'apartar la mentalitat del segle XX i no parlar de medicina hospitalària abans del segle XIX.

4-5. L'hospital era considerat necessari per a la formació dels cirurgians per les cures i estudis anatòmics, però eren regentats, com les universitats, per administradors eclesiàstics. L'Església indubtablement era contrària a les matemàtiques, a derramar sang, l'anatomia i la butlla del papa Sixt IV (1471 a 1484) que en el terç final del segle XV va legalitzar la necessitat de l'anatomia, i en tenim exemples al segle XVIII, negant-se a donar el cadàver, excomunicant als que feien les disseccions anatòmiques i als que hi assistien.

A part tenien altres dificultats, com eren les disseccions a l'Hospital General de Barcelona: el juliol de 1724 el protometge de Catalunya, Sebastian Crehag, denunciava que els administradors del Sant Hospital prohibiren la pràctica de cirurgia anatòmica a Benet

Manuel Riera Blanco

Marina, cirurgià del país i format a Montpeller, que junt amb uns companys francesos realitzaven demostracions anatòmiques per a la formació dels practicants de cirurgia. Els administradors de l'hospital informaren que ho havien prohibit per la continua baralla, sorolls, crits i disputes, i a més estiguessin presents en la curació dels malalts de les quadres, - que també se'ls havia permès concórrer -, perquè es maltractaven de paraula els uns contra els altres, amb tant sorolls i crits que inquietaven als malalts, a l'extrem que al sortir el superior a demanar explicacions al Dr. Crehag i també s'explica cridant exageradament. Era perillós fer anatomia, però això no té explicació si no és per intoxicacions mercurials, en raó del tractament de luètics. A l'any 1728, Felip V dóna l'ordre de fer demostracions anatòmiques a tots els hospitals militars, cosa que només es complí a l'Hospital de la Armada, de Cadis.

4-6. S'ha recriminat als catedràtics de Cervera, que després de la mort del Dr. Aran quedà en mans dels "Clàssics metges rurals"; en altres paraules, entenem els metges de poble i vila. Per la Pragmàtica de l'any 1617, s'exigia als metges de poble i vila, que si volien exercir a Madrid, havien de sotmetre's a un segon examen davant del Protomedicat, per aquestes raons:

"...a los médicos. Cirujanos, y Boticarios que después de examinados se van con partidos a las villas y lugares de estos Reinos y se descuidan en estudiar el tiempo que en ellos asisten, olvidando lo que sabían; y después habiéndoles conocido los echan de tales lugares y se vuelven á esta nuestra corte a usar y ejercer la dicha facultad y Artes con mucho daño de la gente que no les conoce...". (Vid.: B.-1, Códigos pàg.: 1559, Pragm.. Felipe III en el Pardo a 7 nov. 1617, cap. 20).

I aquest segon examen, en cas de metges, cirurgians i apotecaris de poble que volien exercir a Madrid, a partir de l'any 1617, és tenia que fer a l' "*Hospital General o del de la Corte, porque en ninguna otra parte se han de hacer los exámenes*".

Aquí estan els clàssics metges rurals. No podia ésser aquest el motiu per referir-se als catedràtics de Cervera com a metges rurals, doncs tenien que estudiar per renovar la càtedra i presentar-se a oposició cada tres o quatre anys per conservar-la, i no podia passar el mateix que als metges de "*Villas y lugares*". Tampoc ho entenem, si es diu perquè havien nascut a viles, pobles i quadres i no a la ciutat de Barcelona. Realitzant un estudi de l'origen dels graduats a la Universitat de Barcelona els anys 1565 a 1604, i a la Universitat de Cervera els anys 1762 a 1797, només trobarem 12 graduats nats a Barcelona d'un total de 71 graduats entre els anys 1565 i 1604; i 15 graduats nats a Barcelona del total de 333 graduats entre els anys 1762 a 1793 a Cervera.

Finalment, convé acabar el treball l'espai amb una valoració estranya dedicada a la Universitat de Cervera, però molt repetida. La valoració atribueix :

“La malmesa medicina catalana del set-cents i el deplorable estat de la professió mèdica, per la supressió de les Universitats catalanes per la Guerra de Successió”.

La present valoració la trobem referida a la revista *“Medicina e Historia”* (núm. 22, segona època, pàg. 6, i 9, i en números romans : I y II), on s'atribueix a l'arxiver i historiador Ferran Soldevila Zubiburu, al llibre *“Barcelona sense Universitat i la restauració de la Universitat de Barcelona”*, (Barcelona, any 1938; pàgina 30). I a la pàgina 30 no existia cap referència de la citada malmesa medicina catalana. A més, la cita de Soldevila de l'any 1938 no concorda amb el que diu de la Universitat de Cervera a la seva *Historia de Catalunya* de l'any 1962 (pp. 1228). Cal seguir investigant.

BIBLIOGRAFIA

- B.-1= CODIGOS ANTIGUOS DE ESPAÑA, Marcelo Martínez Alcubilla. Volum II. Madrid, 1885.
- B.-2= CONSTITUCIONS I ALTRES DRETS DE CATALUNYA, compilat en virtut del capítol de la XXIII de les Corts per la S. C. Reial Majestat del Rei don Philip nostre senyor, celebrada a la vila de Monsó DLXXXV, Barcelona 1585, dos volums.
- B.-3= DANÓN BRETOS, José : *“ Los primeros catedráticos de Medicina de Cervera ”*. En *“Medicina de ayer VII”*. Anales de Medicina A.C.C.B. (suplemento) n.º.145. pp. 45 a 41. Barcelona, junio 1941.
- B.-4= DANÓN BRETOS, José: *“ Los primeros profesores de Medicina de Cervera ”* Actes I Congrés Internacional de la Història Medicina Catalana . IV PP. 257-261. Barcelona, 1970.
- B.-5= DANÓN BRETOS, José : *“Notas Médicas en los libros de Estudi General de Barcelona Siglos XVI XVII”*, en *“Cuadernos de Historia de la Medicina Española”*. Año X. Salamanca, 1971.
- B.-6= DANÓN BRETOS, José : *“ Médicos graduados en la Universidad de Cervera ”*. En Revista de Medicina y Història. Documentación : n.º.58 (I-1762-1775); n.º 59 (II- 1776-1789) ; n.º 60 (III , 1790-1837). Ed. Uriach i Comp. SA. Barcelona, 1976.
- B.-7= RIERA BLANCO, Manuel: *“La història de la medicina i la Universidad de Cervera: pragmàtiques, historiadors i universitats”*, Comunicació V. Congrés de Manresa, Actes a Revista Gimbernat ** Vol. XIV, pp.255 a 269 Barcelona, any 1990.
- B. 8= RIERA BLANCO, Manuel : *“Recull de Complementes Històrics”*. Rev. Gimbernat, any 2001, Vol.35, pp 31-41, Barcelona.

DOCUMENTS D'ARXIUS

-Al text, veure: Da.-

- Da.-1 = AGS (Arxiu General de Simancas) Gracia i Justicia, Universidad de Cervera Legajo (Registre) 939. Segovia 11-05/1717; Daubenton al Gobernador del Consejo. És l'esborrany del pla d' instauració.
- Da.-2 = AGS Registre 939 : San Lorenzo 24-10/ 1717 : *“ Real despacho ”* firmat pel rei i el secretari de Cambra

Manuel Riera Blanco

Bordonava, on amb correcta grafia tracta i amplia el mateix que el primer document de 11 de maig de 1717. Nomena a Luis Curiel protector de la Universitat de Cervera, senyalen les funcions i donen poders.

Da.-3 = AGS. Reg. 939 : Sin fecha, los catedráticos que se deben nombrar interinos para la Universidad de Cervera, según los más seguros informes q. se ha tenido tanto de la fidelidad como de la suficiencia (Cf. Segons el Dr. Danón, es van elevar al Rei el 28 d'agost de 1717, cita a Rubió i Borràs foren nomenats el 10 d'Octubre i, i prengueren possessió l'11 de desembre 1717).

Da.-4 = AGS . Reg. 939 : Santa Coloma de Queralt, 13 agosto 1718. Francisco de Queralt a Luis Curiel: propone métodos para que se acarrean estudiantes a Cervera; y los catedráticos de Medicina piden establecer las cátedras de Cirugía i Anatomía en la Universidad.

Da.-5 = AGS. Reg. 939 : Madrid, 26 agosto 1718. Luis Curiel a Joseph Rodrigo, sobre lo tratado en la carta de Frac. de Queralt de 13 de agosto de 1718.

Da.-6 = AGS. Reg. 939: La Granja, 28 septiembre de 1720: El confesor de S. M. con vista del papel incluso de Luis Curiel, dice a V. M. lo que podrá responder a este Ministro tocante a diferentes puntos de la Universidad de Cervera.

Da.- 7 = AGS. Reg. 939 : Balsain, 9 octubre de 1721. Con papel incluso i carta que le acompaña el Chancelario : el confesor plantea propuestas sobre las cátedras de Cervera.

Da.-8 = AGS. Reg. 939 : Septiembre 13 de 1721. Don Francisco de Queralt a Don Luis Curiel: a Su M. Propone terna para las resultas de Medicina.

Da.-9 = AGS. Reg. 939 : 25 de diciembre de 1725, con carpetilla de extractos sobre la propuesta de cátedras de Cervera: Don Francisco Velásquez Zapata pone en las reales manos de V. M. los informes i ternas para las catedras de Cervera.

Da.-10 = AGS. Reg. 940 : Minuta sin fecha, empieza con una cruz y debajo de ella està escrito "Cervera = Medicina" y sigue referencia nominal de aspirantes a cátedra y una nota final.

Da.-11 = AGS. Reg. 940 : Minuta sin fecha que empieza con una cruz y debajo de ella dice: Muy Señor mio. Nada embaraza más que los informes en materia de Provisiones por el riesgo a perjudicar a tercero i asi iré remitiendolos a Vd. i ahora envio a las de Salamanca i Cervera en esta forma.

DOCUMENTS COMPLEMENTARIS

-Al text , veure : Dc. -

Dc.-1 = Vid.: Danón en nota B-4: "Los primeros profesores de Medicina" pp.258.

Dc.-2 = Fem notar no es parla dels bisbes de Tarragona, Vic, i Tortosa.

Dc.-3 = El Dr. Aran havia sigut catedràtic de medicina a l'Estudi General de Lleida. Eren metges de Cervera el Dr. Castellort i el Dr. Morlins, i de Calaf el Dr. Pujol. El Dr. Danón ens dóna el nom d'altres aspirants: José Castelló, Salvador Closa, Manuel Clarec i Antoni Pinós. Sumen vuit, i com eren quatre ternes, ens falten quatre aspirants, però alguns noms podien anar en vèries ternes.

Dc.-4 = El Dr. Antoni Pujol, havia sigut elegit a proposta del claustre de la Universitat per la càtedra de *Prima*, però morí abans de prendre possessió (Cf. Danón: "*Los primeros profesores de Medicina de Cervera*" vid.: B-4, pp.258).

El Dr. Antoni Pinós, natural de Cervera, era dels proposats a les primeres ternes i no elegit a Madrid. El Dr. Cristóbal Sastre era natural de Calaf.

Dc.-5 = El Dr. Castellort, nascut a Cervera l'any 1647, es va graduar a la Universitat de Salamanca, establint-se com a metge a la seva ciutat natal, de la què era regidor degà per insaculació l'any 1705. Va ésser fidel a Felip V i l'empresonaren l'any 1706. Posat en llibertat va manar a una companyia de voluntaris partidaris de Felip V. Acabada la guerra va tornar a ser regidor, ara per designació reial. Primer va ser representant del poble davant del rei , ara ho era del rei davant del poble

Dc.-6 = Sobre la provisió d'aquestes càtedres de l'any 1721 s'ha dit: "*Para los primeros nombramientos se prescindió de la oposición tan cara a la Universidad española. La premura del tiempo y la necesaria adhesión política*

L'Arxiu de Simancas i la Universitat de Cervera: aspectes biogràfics dels primers metges

de los futuros catedráticos hizo sustituir el sistema por el de la Real cédula" (cf. Danón "Los primeros catedráticos..." pp. 37). Nosaltres no hem trobat aquestes raons; primer hem vist que el rei ordena elegir ell mateix els primer proposats, després, al 1721 trobem les dites raons econòmiques per no poder convocar les oposicions a les càtedres.

Dc.-7 = Es la Llei IV, del llibre IV, títol X del Reial Protomedicat en la "Novísima Recopilación" recopilada per Carles IV a l'any 1805 (vid.: Marcelo Martínez Alcubilla en "Códigos de España, año 1885", pàg. 1853). A la "Nueva Recopilación", recopilada per Felipe II corresponde a la Ley 13, título 7, libro 1.

Dc.-8 = L'any 1724 encara no s'havien publicat els Estatuts de la Universitat de Cervera.

Dc.-9 = Ramon Llacer Dou (1742-1832) va fer oposicions a la Universitat de Cervera 14 vegades (Cf. Enciclopèdia Espasa, art. Dou).

Dc.-10 = Del Dr. Fraga i d'aquestes oposicions de 1725 s'ha dit: "*desgraciadamente esta primera oposición ya no inspira confianza. un informe fechado en Madrid el año siguiente asegura que por lo que respeta a Fraga, ya se cumplió la oferta que se le hizo en recompensa de su estudio en la Universidad de Montpellier dándole la cátedra*". (Cf. Danón "Los primeros profesores de Medicina de Cervera" pág. 260, referència en B-4). Considero que aquesta promesa a Fraga està en relació al no trobar al país una persona adequada per la càtedra d'anatomia i cirurgia. Felipe V d'Espanya va iniciar una política de beques a l'estranger, crec que aquí s'ha d'interpretar en aquests sentit.

Dc.-11 = A l'extracte de 05-12/1725 sobre la proposta de càtedres de Cervera, hi ha una nota sobre el delegat del Protomedicat que hi diu: "*El Protomédico de Cataluña es Juan Higgins, i tiene facultad para servir este empleo por substitutos, en virtud del decreto de 31-08/1717, dirigida a la Cámara*".

Dc.-12 = El Dr. Danón citant a Rubió i Borràs ens diu que Francesc García era batxiller en filosofia i cirurgia llatí. No s'interpreta així, per la redacció del text de l'Archivo de Simancas

Dc.-13 = *Novísima Recopilación, Ley VI (Libro VIII, Titulo. IX, de la provisión de Cátedras. Don Felipe V en San Lorenzo en 20 octubre 1721: en la provisión de cátedras no se atiende al turno, sino al mérito de los opositores, y se voten en secreto en el Consejo.*

Dc.-14 = *Ibidem* Ley VI, sobre provisión de cátedras.

Dc.-15 = El Dr. Francesc Casas era natural de Tàrraga, morí l'any 1743 (Cf. Dr. Danón, "Los primeros profesores ..." pp 260, en B.-4). Per tant el document és anterior a l'any 1743. Si la càtedra de *Prima* que obtingué per oposició tingué el caràcter de perpètua, ara no es presentaria a una càtedra d'anatomia.